

projektet "En dynasti blir till: Medier, myter och makt kring Karl XIV Johan och familjen Bernadotte", under början av 2000-talet. Det är svårt att förklara detta med annat än att Persson helt enkelt är mest intresserad av att själv tolka och skapa en egen bild utgående från sina källor. Han är tydligen inte intresserad av hur andra har tolkat eller arbetat med det källmaterial han bygger på så initierat. Det är synd, dels för att internationella läsare inte får någon inblick i den existerande forskningen om svenska förhållanden, dels för att vi som läsare inte får veta om hur Perssons tolkning av det svenska hovet förhåller sig till andra forskares.

Helsingfors universitet

HENRIKA TANDEFELT

K-G Bergström, *Nöd och död: Den ryska ockupationen i norr 1809* (Lund: Historiska media 2020). 197 s.

K-G Bergströms (kanske mest känd som tidigare politisk kommentator och utrikeskorrespondent) intresse för kriget som Sverige glömde bort har följt honom från universitetsstudierna, då han skrev en uppsats om kapitulationen i Kalix 1809, till att nu i bokform berätta om kriget som Sverige glömde bort. 1809 är ett av de mest dramatiska åren i Sveriges historia, och i Västerbotten led befolkningen alla helveteskval. När kriget var slut kom knappast någon ihåg de vanliga människornas kamp.

I början av 1800-talet var Sveriges stormaktstid över sedan lång tid tillbaka och Ryssland var Östersjöns nya stormakt. I kraft av sin makt gick tsarväldet till anfall på Sverige utan krigsförklaring i början av 1808. Ett krig som ofta benämns "Finska kriget", eller 1808–1809 års krig. Ett krig där den svenska garnisonen Sveaborg utanför Helsingfors ganska omgående och utan strid kapitulerade. Något som fick till följd att ryssarna tågade in i Finland.

Kriget bröt ut som en konsekvens att Alexander I av Ryssland och Napoleon I slutit fred i Tilsit i juli 1807. Uppgårelsen innebar för Alexander I att gå till angrepp mot Sverige om inte landet bröt sina förbindelser med Storbritannien och gick med i Napoleons handelsblockad mot dem. Så långt är känt för de flesta med historieintresse. Men Bergström lyfter i sin bok upp en viktig fas av kriget som glömdes bort, nämligen 1809 års ockupation av Västerbotten och det som på den finska sidan kallades Österbotten.

Våren 1809 är händelserik i svensk historia. Kung Gustav IV Adolf arresterades i början av mars och sattes med familj i husarrest på Gripsholms slott, för att slutligen avsättas i en statskupp i maj. Parallellt med detta passade den ryska armén på att säga upp den vapenvila som rådde i kriget mot

Sverige. Ryska trupper invaderade det svenska fastlandet och den 25 mars kapitulerade den svenska armén i Kalix. Ockupationen blev ett faktum samtidigt som befolkningen led av sjukdomar, fattigdom och hunger.

Den 17 september 1809 blev det fred och den nordeuropeiska kartan ritades om i grunden. Sverige tvingas underteckna ett av det hårdaste fredsavtalet i landets historia och blev av med en tredjedel av sitt territorium och en fjärdedel av sin befolkning. Finland gick förlorat till Ryssland. Finländarna skildes från Sverige som de hade varit del av i 650 år. Inte förrän i november samma år lämnade de sista ryska soldaterna Västerbotten och ockupationen upphörde. Främmande makt har sedan dess inte härjat på svensk jord.

I *Nöd och död* berättar Bergström om hur invånarna utsattes av de ryska soldaterna, men också av den avsevärda börda som lades på dem av den svenska armén. Mitt i detta inferno, där befolkningen led, tvingades de samtidigt livnära arméerna med mat och hö som de i själva verket inte hade. Dessutom följde dödliga sjukdomar i både de svenska och de utländska truppers spår. För befolkningen i norr blev 1809 ett nödens och dödens år.

Alla sjuka hann inte ens dö en naturlig död. Det berättas om sjuka soldater som lämnats kvar på kustlandsvägen mellan Gäddvik och Antnäs i Luleå socken för att dö i vinterkölden. Kölden hade också drivit ner vargar från inlandet mot kusten och de uppges ha ätit upp de sjuka krigarna på Gökvikens nära Antnäs. Ingen lär med säkerhet kunna veta om dessa dessförinnan hunnit dö. (s. 27)

Bergström skildrar i sin bok på ett gripande sätt hur lokalbefolkningen drabbades av ryssarnas framfart, men också av kraven från den svenska armén som utgjorde en avsevärd börda för dem. Den handlar om hur hans egen hembygd drabbades av konflikten i 1808–1809 års krig, en konflikt som länge varit okänd för de flesta, även den historieintresserade. Författaren är själv född i en av de byar utanför Kalix som ockuperades under detta krig.

Nöd och död är både välskriven och lättläst, den har en omfattande litteraturförteckning och den ger en mycket bra introduktion till 1809 års historia. Däremot kan inte alla de skrönor som finns om ryssarna ha undgått författaren, bland annat gränsdragningen som skulle ske vid Kalix älv: där sägs det att den ryske befälhavaren var så berusad att han lurades att dra gränsen i nästa älv österut, i Torne älv. Detta hade också bidragit till historiebilden. Men *Nöd och död* berättar en historia som de flesta inte haft tillräcklig kännedom om, och precis som K-G Bergström bekräftar, glömde framtida generationer bort att ockupationen någonsin hade inträffat.

BENGT SKÅNHAMRE